

study highlights the main features of the crisis and youth traced how the crisis affects the experience of professional self-determination. The article revealed the influence of external factors that hamper the internal conscious choice, and how youth will overcome the crisis in the future depends on addressing social needs through vocational specialty. It turns out the study and prevention of age-management features, and their impact on the mental health of young people.

Keywords: crisis, age crisis, life crisis, crisis period, crisis of youth.

Подано до редакції 06.08.2015

УДК: 159.923

Оксана Володимирівна Кузнєцова,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

АДАПТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються результати теоретико-емпіричного дослідження впливу адаптивності на специфіку прояву інноваційного потенціалу особистості як сукупності індивідуально-психологічних особливостей людини, що є основою здатності успішно виконувати діяльність, спрямовану на розробку, впровадження та поширення нових ідей, виробів, технологій. В якості комплексу показників інноваційного потенціалу вивчалися: інноваційне мислення, креативність, готовність до змін, до виправданого ризику, орієнтація на майбутнє, на певну якість життя. Адаптивність в даному дослідженні розглядається як властивість особистості, здатність до внутрішніх (психологічних) і зовнішніх (поведінкових) перетворень, які спрямовані на збереження врівноважених відносин особистості з мікро- і макросоціальних середовищем, як здатність до відтворення цих відносин при коливанні і зміні характеристик середовища. В результаті емпіричного дослідження встановлено, що абсолютна більшість показників таких властивостей, як інноваційне мислення, креативність, особистісна готовність до змін та інновацій, домінує в групі адаптивних осіб. Описано психологічні характеристики адаптивних та неадаптивних осіб в контексті властивостей, що складають інноваційний потенціал особистості. Встановлено, що адаптивні особистості відрізняються розвиненим інноваційним потенціалом, що проявляється у відкритості до нових ідей і схильності руйнувати стереотипи з метою створення нових, нетривіальних, несподіваних і незвичайних рішень життєвих проблем; у здатності йти на ризик заради досягнення мети, готовності до пошуку нових вражень. Неадаптивні особистості відрізняються схильністю до традиціоналізму, що проявляється у сприйнятті новизни як погрози, яке супроводжується переживанням занепокоєння, тривоги в ситуації невизначеності, тривалим відчуттям дискомфорту при змінах. Таким чином, доведена роль адаптивності як одного з важливих чинників інноваційного потенціалу особистості.

Ключові слова: адаптивність, інноваційний потенціал, інноваційні якості, креативність, готовність до змін.

Однією з універсальних та незмінних ознак життя є наявність та безперервність змін, постійна динаміка та неминучість новизни. У сучасному світі ці явища розгортаються на тлі наростання складності, невизначеності та прискорення процесів природного, соціального, культурного, технологічного розвитку. У зв'язку з цим посилюється актуальність дослідження закономірностей інноваційної взаємодії людини зі світом, що потребує постановки питання про психологічні засади ефективного саморозвитку людини в умовах змін різної генези, одним з аспектів якого є вивчення адекватних та дієвих чинників інноваційного потенціалу особистості.

Аналіз наукової літератури (Е. Хаген, Е. В. Галажинський, В. С. Ключко, О. М. Краснорядцева та ін.) показав, що інноваційний потенціал особистості визначають як динамічну поліфункціональну складну систему, що характеризує здатність особистості до диференційованої, осмисленої перетворювальної ак-

тивності у взаємодії зі світом; як сукупність різних видів ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності. При цьому інноваційну діяльність визначають як вид діяльності, пов'язаний з трансформацією ідей (результатів наукових досліджень і розробок, науково-технічних досягнень та ін.) у новий чи удосконалений продукт, впроваджений на ринку; у новий чи удосконалений технологічний процес, використаний у практичній діяльності; у новий підхід до соціальних послуг [7].

Під інноваційним потенціалом розуміють інтегральну системну характеристику людини, її визначальну здатність генерувати нові форми поведінки і діяльності, використовуючи ті можливості, які відкриваються в складній динаміці ціннісно-сміслових вимірів життєвого простору, а також забезпечувати режим саморозвитку [3].

Інноваційний потенціал особистості розглядається як певний комплекс соціально-антропологічних

якостей, що ініціюють нададаптивну активність людини та забезпечують психологічну готовність генерувати, сприймати, реалізовувати нововведення, а також вчасно відмовлятися від застарілих недоцільних способів діяльності [5, 8]. У якості конкретних ознак цих ресурсів визначається здатність до сприйняття нової інформації; до збільшення своїх професійних знань; до висування нових конкурентоспроможних ідей; до знаходження рішень нестандартних завдань і нових способів вирішення стандартних завдань [2]. За думкою Власенко Ю. А., процес реалізації інноваційного потенціалу особистості можна представити як єдність трьох потенційних можливостей, що актуалізуються в процесі взаємодії: до виявлення нової інформації, до адекватної оцінки нового явища, до продуктивної інноваційної діяльності [1].

Теоретичний аналіз показав, що в цілому, інноваційний потенціал являє собою характеристику індивідуально-психологічних особливостей людини, що лежить в основі здатності успішно виконувати діяльність, спрямовану на розробку, впровадження та поширення нових ідей, виробів, технологій. Узагальнення теоретичних даних дає можливість розглядати у якості комплексу показників інноваційного потенціалу: інноваційне мислення, креативність, готовність до змін, здатність до виправданого ризику, орієнтація на майбутнє, на певну якість життя.

Особливо яскраво інноваційні якості проявляються на тлі складних періодів життя людини і суспільства. Неспроможність існуючих процесів та їх результатів, відомих способів та змістів діяльності, традиційних підходів забезпечити бажану якість життя, задовольнити потреби людини створює умови для активізації інноваційного потенціалу особистості, прояву її надситуативної активності. Але одночасно саме в цих ситуаціях включаються і механізми психічної адаптації людини, виявляється її адаптивність.

Тому важливим напрямком дослідження постає вивчення співвідношення адаптивності як здатності пристосовуватися до невизначених умов середовища та здійснювати ефективне функціонування в нових обставинах та інноваційних якостей особистості, що визначають її здатність сприймати новизну (ідеї, форми, образи тощо), доопрацьовувати, поширювати і впроваджувати, підвищуючи її комерційну або практичну значущість. Необхідність дослідження вказаної проблеми посилюється також тим фактом, що адаптивність і інноваційність є психологічними характеристиками, що виступають важливими умовами життєвого успіху людини.

При цьому адаптивність розглядається як властивість особистості, як здатність до внутрішніх (психологічних) і зовнішніх (поведінкових) перетворень, перебудов, які спрямовані на збереження врівноважених взаємин особистості з мікро- і макросоціальним середовищем, як здатність до відтворення цих взаємин при коливанні та зміні характеристик соціального середовища. У сукупності всіх ознак адаптивності

основними, базисними є її формально-динамічні та якісні характеристики [6].

Складна психологічна природа адаптивності реалізується у протилежних тенденціях збереження – змінення, що забезпечує як підтримку внутрішньої стабільності особистості, так і її розвиток. Це дозволяє розглядати адаптивність як чинник, що визначає якісно-кількісну своєрідність інноваційного потенціалу особистості, особливості його прояву. Саме встановлення особливостей інноваційного потенціалу у осіб з різним рівнем розвитку адаптивності стало метою нашого емпіричного дослідження.

Організація та методика дослідження. Емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення специфіки інноваційного потенціалу особистості у осіб з різною адаптивністю, проводилось в три етапи: 1) підготовчий; 2) діагностичний; 3) аналітико-інтерпретаційний. Для діагностики показників адаптивності використаний Тест-опитувальник соціальної адаптивності (О. П. Саннікова, О. В. Кузнецова) [6]. Діагностика показників інноваційного потенціалу здійснювалась за допомогою комплексу методик: особистісний опитувальник «Готовність до змін» (PCRS) (Роднік, Хезер, Голд, Хал, адаптація Н. А. Бажанової, Г. Л. Бардієр), тест Кіртона, методика «Самооцінка інноваційних якостей особистості» (Н. М. Лебедева, А. Н. Татарко) [4]; тест «Креативність» (Н. Вишнякова). У дослідженні прийняли участь 107 дорослих осіб (від 19 до 62 років), які належать до професій, що потребують інноваційного підходу (педагоги, інженери, підприємці, керівники, IT-спеціалісти, дизайнери, архітектори, психологи тощо).

Якісний аналіз отриманих емпіричних даних проведений за допомогою методів «асів» та «профілів». Кількісний аналіз, спрямований на пошук статистично достовірних відмінностей між досліджуваними підвбірками (за t-критерієм Стьюдента), здійснений за допомогою статистичної програми SPSS for Windows 13.0. Проведення діагностичних процедур та аналітико-статистичної обробки даних здійснювала В.В. Чеботарьова під час виконання завдань магістерської роботи під нашим керівництвом.

Результати та їх обговорення. В процесі якісного аналізу було виявлено групи осіб, які розрізняються за загальним рівнем адаптивності (адаптивні – ЗПА+ та неадаптивні – ЗПА-), та описано психологічні особливості прояву властивостей особистості, що у сукупності представляють інноваційний потенціал, в кожній з них.

В результаті проведеної роботи нами отримані профілі особистісної готовності до змін та інновацій, креативності та інноваційності мислення у адаптивних та неадаптивних осіб. Візуальний аналіз профілів свідчить про наявність індивідуальних відмінностей в досліджуваних групах, що відображено у специфічній конфігурації профілів, своєрідному якісно-кількісному сполученні досліджуваних показників в кожному з них. Розташування профілів один до одно-

го за низкою показників має «дзеркальний характер», що додатково вказує на протилежні тенденції за однопольними показниками між досліджуваними групами.

Різностямованість тенденцій у досліджуваних

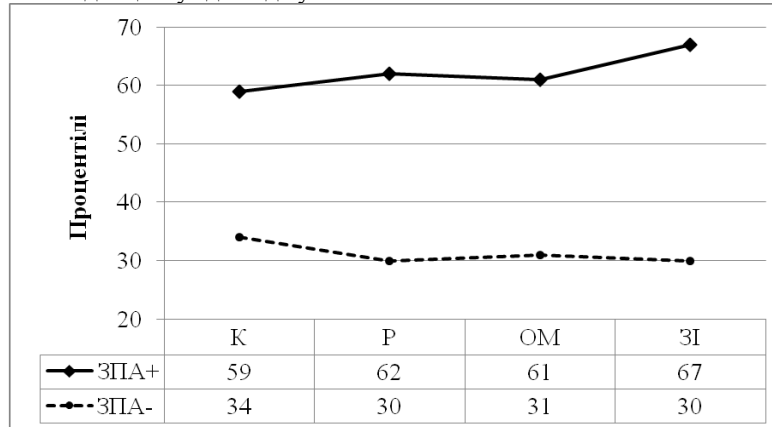

Рис. 1. Профілі інноваційних якостей особистості осіб з різним рівнем адаптивності

Примітка. Умовні скорочення показників: К – креативність; Р – ризик заради успіху; ОМ – орієнтація на майбутнє; ЗІ – загальний індекс інноваційних якостей.

Значення, відмічені на даному графіку, є середнім арифметичним значень конкретного показника, одержаних представниками групи, що представляє високий або низький рівень адаптивності. На осі ОХ відкладені показники асертивності, на осі ОУ – значення показників, виражене в процентілях. Середня лінія ряду проходить через 50-й процентіль. Значення, що лежать у площині вище середньої лінії ряду, характеризують високі показники асертивності. Про яскраву виразність відповідного показника свідчать значення вище 75-го процентіля. Значення показників нижче середньої лінії ряду свідчать про слабку вираженість або про невираженість (нижче 25-го процентіля) відповідних показників інноваційних якостей.

Профілі, продемонстровані на рисунку, чітко вказують, що кожна група характеризується своєрідним комплексом (якісно-кількісним сполученням) показників інноваційних якостей, що вказує на їх диференціацію під впливом адаптивності, зокрема її формально-динамічних та якісних характеристик. Важливими в цьому контексті є рівень їх розвитку, інтенсивність та якість.

Достовірно підтвердити встановлені розбіжності дозволив статистичний аналіз за допомогою непараметричного t-критерію Ст'юдента, який використовується для перевірки статистичної гіпотези про наявність відмінностей між двома групами даних. Встановлено наявність статистично значущих відмінностей на рівні $p \leq 0.01$, $p \leq 0.05$ між групами адаптивних та неадаптивних особистостей за показниками: пристрасність (П), винахідливість (В), оптимізм (О), інтегральний показник готовності до змін (ІПГЗ), креативність (К), ризик заради успіху (Р), орієнтація на майбутнє (ОМ), загальний індекс інноваційних якостей

показниках в групах адаптивних та неадаптивних осіб унаочнена на рис. 1, що презентує профілі інноваційних якостей особистості осіб з різним рівнем адаптивності.

(ЗІ), інноваційний тип мислення (ІТМ), творче мислення (ТМ), оригінальність (Ор), уява (У), емоційність, емпатія (ЕЕ), творче ставлення до професії (ТСП), які переважають в групі адаптивних осіб. Всі ці показники переважають в групі адаптивних осіб. Також є суттєві відмінності між досліджуваними групами за показником інтуїція (І), що є більш виразним в групі неадаптивних осіб. Таким чином, абсолютна більшість показників інноваційності мислення та креативності, особистісної готовності до змін та інноваційних якостей особистості домінують в групах адаптивних осіб. Ці факти доводять наявність причинно-наслідкового зв'язку між рівнем адаптивності та проявами якостей, що складають інноваційний потенціал особистості.

Узагальнення отриманих в ході якісного аналізу даних фактів дозволило з'ясувати психологічні характеристики осіб з різним рівнем адаптивності в контексті готовності особистості до змін та інновацій, а також когнітивно-стильових характеристик, що є передумовою вияву інноваційності, створенню оригінальних концептів та пошуку нетрадиційних шляхів вирішення проблем.

Особи з високим рівнем адаптивності (ЗПА+) сподіваються на майбутнє, вільні від почуття страху при оцінці наслідків змін, впевнені у власних силах, що свідчить про активність людини і її прагнення до самовдосконалення і саморозвитку (інтегральний показник готовності до змін - ІПГЗ+). Таким особам притаманні винахідливість, кмітливість, швидкість реакції, підприємливість (вміння зрозуміти розстановку сил і використовувати сприятливий збіг обставин) (винахідливість - В+). Завдяки винахідливості вони здатні знаходити швидке рішення в складних ситуаці-

ях, звертатися до нових джерел для вирішення виникаючих проблем. Зміни в житті не мають серйозного впливу на результативність діяльності адаптивних осіб та їх емоційне самопочуття, тому в цілому сприймаються позитивно. Представникам даної групи властивий оптимістичний погляд на життя, що проявляється в наполегливості та здатності відносно легко долати труднощі і невдачі (оптимізм - O+). Вони проявляють доброзичливість по відношенню до оточуючих, схильні бачити позитивні сторони в будь-яких обставинах, вірити в успіх, намагаються в будь-якій ситуації знайти позитивні моменти і акцентувати свою увагу саме на них (пристрастність - P+). Це енергійні особи, невтомні, спрямовані на досягнення мети, зорієнтовані на власне відчуття впевненості та довіри до себе (довірливість - D+), яка проявляється у прагненні до відкритого вираження своїх почуттів та намірів. В основі довірливості полягає притаманне адаптивним особистостям прийняття себе та інших, упевненість у приємному розвитку подій, налаштованість на прийняття з боку оточуючих, позитивний зворотній зв'язок.

Представників групи з високим рівнем адаптивності можна розглядати як здатних та відкритих до інноваційної діяльності. Ці особистості відрізняються готовністю до сприйняття новизни, легкістю у переборенні природного супротиву нововведенням (загальний індекс інноваційності – ЗІ+). Адаптивні особистості здатні йти на ризик заради досягнення мети, не зважаючи на перешкоди і можливі невдачі, вміють планувати діяльність, гнучко коригувати її етапи, проводити аналіз результатів і надавати адекватну оцінку власної успішності (ризик заради успіху - R+). Для групи осіб з високим рівнем адаптивності характерною ознакою є схильність до ризику заради успіху, до пошуку нових вражень. Цю особливість можна розглядати як відкритість новому досвіду, готовність до змін, здатність ризикувати не маючи впевненості в кінцевому результаті, здатність діяти в нестабільному середовищі; впевненість у тому, що зміни – це шлях до успіху. Вони готові витратити психологічні та матеріальні ресурси заради інновацій, при цьому легко переносять стан невизначеності, нестабільності. Мають позитивну спрямованість на майбутнє (орієнтація на майбутнє - OM+), віру у власні можливості, схильні активно шукати нові спроби без страху помилок і готові конструктивно реагувати на них. Віра в позитивне майбутнє спонукає адаптивних осіб до пошуку найкращих рішень, які б допомогли удосконалити способи, технології, продукти діяльності та привносили б більше комфорту, підвищували якість життя. Важливою рисою, що притаманна представникам даної групи, є креативність (креативність – K+), яку можна розглядати як готовність до прийняття і створення принципово нових ідей, що відрізняються від традиційних, прийнятих схем мислення, а також здатність вирішувати проблеми на основі віри в можливість регулювання та прогнозування соціального життя.

Адаптивні особистості переважно демонструють стиль мислення «інноваторів», основною рисою якого є виклик встановленим правилам (інноваційний тип мислення – ІТМ+). Їм притаманне нешаблонне критичне мислення, відсутність стереотипів, бажання творити і насолоджуватися процесом творчості як в повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Вони відкриті до нового, здатні до фантазування та уяви, моделювання нових образів, генерації ідей, їх продукування як індивідуально, так і в комунікації з іншими людьми.

Разом з тим адаптивні особистості характеризуються слабкою вираженістю інтуїції (інтуїція – Інт-). Ці особи більш схильні вдумливо міркувати з позицій здорового глузду і досвіду, ніж діяти імпульсивно і спонтанно. Така особливість зумовлена притаманною адаптивним особистостям впевненістю, відчуттям безпеки, що притупляє певну чутливість та блокує інтуїцію. Очікування позитивного розвитку подій, впевненість у перспективі успіху, що властиво адаптивним особистостям, не спонукає до пошуку схованих знаків, занурення у власне тонке відчуття, здійснення інтуїтивного пізнання. Але представникам даної групи властива вираженість творчого мислення (творче мислення – ТвМ+), яке відображає відкритість до нового, розвинену здатність до фантазування та уявлення. Таким особам притаманне нешаблонне критичне незалежне мислення, без опори на стереотипи, бажання творити і насолоджуватися процесом творчості, здатність ризикувати, приймаючи нестандартні рішення. Також досить розвиненими є емоційність, емпатія, що характеризує даних осіб як здатних емоційно підключатися до іншої людини, що відображається на їх емоційному стані й моториці, тому, як наслідок, можуть глибоко відчувати переживання іншого (емоційність, емпатія – ЕЕ+). Творче ставлення до професії (творче ставлення до професії – ТСП+) можна розглядати як можливість для самовираження в діяльності, отримання задоволення від роботи. Здатність до створення нових образів на основі минулих сприймань свідчить про наявність уяви (уява – У+). Дана якість надає можливість аналізувати і прогнозувати розвиток і наслідки подій, моделювати ситуації з урахуванням своєї «ролі» в них. Завдяки розвинутій уяві особи даної групи мають можливість образно «складати» план дій для подальшого впровадження та обрати для себе оптимальний стиль поведінки.

Отже, *адаптивні особистості* відрізняються розвинутим інноваційним потенціалом, що виявляється у відкритості до нових ідей і схильності руйнувати або змінювати усталені стереотипи з метою створення нових, нетривіальних, несподіваних і незвичайних рішень життєвих проблем; у здатності йти на ризик заради досягнення мети, винахідливості, оптимістичності, готовності до пошуку нових вражень, толерантності до невизначеності, впевненості та довіри до себе, соціальної сміливості.

Особи з *низьким рівнем адаптивності* (ЗПА-) важко сприймають будь-які зміни через брак винахідливості, неготовність шукати альтернативні рішення, аналізувати ситуацію в більш широкому контексті (винахідливість - В-). Відчувають розгубленість, опинившись в нових умовах, до яких їм важко пристосуватися, тому що вважають все нове загрозливим. У вирішенні задач не проявляють кмітливості, використовують відомі стереотипи вирішення проблем. Це особи, які живуть сьогоднішнім, не мають надії на майбутнє і віри у власні можливості щось змінити в собі та своєму житті, всіяко намагаються зберегти відомий стан процесів і речей, протидіють змінам і нововведенням (інтегральний показник готовності до змін - ПГЗ-). Мають низький рівень оптимізму (тяжіння до песимізму), що свідчить про певну безнадійність, невіру в успіх, схильність орієнтуватися на найгірший розвиток подій, фіксування безпосередньо на проблемах, а не на можливостях їх вирішення (оптимізм - О-). Вираженість цього показника вказує на певний спосіб інтерпретації людиною свого досвіду, в якому надається перевага негативним його аспектам, що стримує активність та ініціативність у вирішенні проблем і задач у будь-якій ситуації. Через брак впевненості в собі мають певні труднощі в реалізації планів, власних цілей (пристрастність – П-). Неадаптивні особистості не схильні до яскравих проявів своїх життєвих задумів, не виявляють захоплення якоюсь мрією, сильними та масштабними устремліннями, зосереджені на вирішенні пересічних проблем, важливих здебільшого у повсякденному, навіть побутовому вимірі. Відсутність енергії великих задумів не дає можливості задовольнити певні амбіції, що посилює недовіру до себе, до людей, до життя. Недовіра до себе, невпевненість в ефективності власних дій призводить до відчуття безсилля у протистоянні труднощам, неможливості впоратися з життєвими проблемами, що може призвести до безпорадності (довірливість – Д-).

Групу осіб з *низьким рівнем адаптивності* характеризує низька інноваційність, їм властиві виражений супротив нововведенням, труднощі у сприйнятті нетрадиційних підходів та поглядів (загальний індекс інноваційності – ЗІІ-). Їм притаманні обачливість в ризикованих ситуаціях (ризик заради успіху - Р-), відчуття сумніву в правильності прийняття рішень, невпевненість в собі, невіра в перспективи змін. Новизна їх лякає і стримує від ризикових вчинків. Вважають, що можливі помилки будуть мати надто значні негативні наслідки в майбутньому (орієнтація на майбутнє – ОМ-), що призводить до відсутності масштабних реальних цілей і планів на майбутнє, відмови від пошуку нових можливостей щодо підвищення якості життя. Їм бракує здатності до генерації ідей, використання для вирішення проблеми різних засобів, методів, пошуку їх найкращих комбінацій (креативність - К-), тому вони відчувають страх прийняття відповідальних рішень через, можливо, негативний досвід у минулому.

За типом мислення неадаптивних осіб можна віднести до «адапторів», які схильні швидше вирішувати поставлену задачу, ніж знаходити нову проблемну область (інноваційний тип мислення - ІТМ-). Адапторам притаманна поступливість і несуперечливість, конформність. Вони шукають вирішення проблем у апробованих і зрозумілих (очікуваних) напрямках, що вказує на труднощі у відстоюванні власних поглядів, прийнятті самостійних рішень. Вони конформні, залежні від оцінки оточення, безініціативні. В той же час особам з *низьким рівнем адаптивності* та з типом мислення «адаптор» притаманні такі риси, як акуратність і надійність. Представники даного типу мислення схильні до методичності, що дозволяє їм досить ефективно здійснювати рутинну діяльність. Рідко кидають виклик існуючим правилам і можуть досить довго миритися з ситуацією, яка їх не влаштовує.

Неадаптивних осіб характеризує слабкий розвиток творчих здібностей (творче мислення - ТвМ-). Демонструють невміння осмислювати нові варіанти вирішення професійних завдань та шляхів саморозвитку. Від професійної діяльності отримують мало задоволення через неглибокий інтерес до сутності професії, своєї справи, через несформовану систему ціннісних орієнтацій, невмотивованість на досягнення вершин професійного зростання. Переважає здійснення окремих спроб інноваційної діяльності на репродуктивному рівні (творче ставлення до професії - ТСП-). Неадаптивні особи характеризуються стриманістю, недовірою до всього нового, важко відмовляються від старих стереотипів (оригінальність - Ор-). Недостатньо виражене почуття гумору може бути пов'язане зі обмеженим поглядом на проблеми, із умінням знаходити оригінальні незвичні інтерпретації (почуття гумору - ПГ-). Також цей факт є свідченням нездатності до нового погляду, несформованості бачення відомих речей під різними незвичними кутами зору. У представників такої групи спостерігається слабка здатність до оригінального відтворення отриманих від реальності вражень або сформованих в результаті попереднього досвіду уявлень (уява – У-). В поведінці вони частіше спираються на відомі, перевірені в минулому стандарти, не виявляють бажання оновлювати знання та розширяти контексти смислів, їм притаманний певний консерватизм (допитливість – Д-). Відчувають недовіру до всього нового, інноваційного, вважають, що нововведення можуть зруйнувати те, що є на теперішній час.

В цілому, *неадаптивні особистості* відрізняються схильністю до традиціоналізму. Бар'єром для проявів інноваційності стає недолік адаптивних здібностей особистості, що виявляється у сприйнятті новизни в своєму житті як загрози, яке супроводжується переживанням занепокоєння, тривоги в ситуації невизначеності, тривалим відчуттям дискомфорту при змінах, труднощами у пристосуванні до нових умов.

Отже, встановлено специфіку прояву властивостей, що у сукупності відображають інноваційний по-

тенціал особистості, в групах осіб з різним рівнем адаптивності.

Висновки. 1. Встановлено відмінності у прояві властивостей, що представляють інноваційний потенціал, у адаптивних та неадаптивних осіб. Абсолютна більшість показників інноваційного мислення та креативності, особистісної готовності до змін та інновацій домінують в групі адаптивних осіб.

2. Доведено вплив адаптивності, зокрема інтенсивності вираженості її формально-динамічних та якісних аспектів, на прояви властивостей, що пред-

ставляють інноваційний потенціал особистості. Це свідчить про роль адаптивності як одного з важливих чинників інноваційного потенціалу.

3. Результати проведеного теоретико-емпіричного дослідження вказують на важливість врахування ролі адаптивності як чинника інноваційного потенціалу особистості при вирішенні завдань психологічної підготовки людини до інноваційної діяльності, що має особливу практичну значущість у сфері лідерства і управління, у сфері освіти і бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко Ю. А. Психологическая феноменология инновационного потенциала личности / Ю. А. Власенко // Наука і освіта. – 1998. – №4-5. – С. 41-45.

2. Грязева-Добшинская В. Г. Символические механизмы толерантности – позиционирования творческой личности и технология выявления культурного капитала инноваций субъектов экономики / В. Г. Грязева-Добшинская // Социальная психология творчества и инновационного менеджмента : сб. науч. тр. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2009. – С. 5–27.

3. Клочко В. Е. Особенности операционализации понятия «инновационный потенциал личности» / В. Е. Клочко, О. М. Краснорядцева // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 339. – С. 151-154.

4. Лебедева А. Н. Методика исследования отношения личности к инновациям [Электронный ресурс] / А. Н. Лебедева, А. Н. Татарко. – Режим доступа до

журн.: scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2009_4-2_29.pdf

5. Михайлова О. Б. Методологические основы исследования инновационного потенциала личности / О. Б. Михайлова // Вестн. университета (Гос. ун-т управления). – 2010. – № 21. – С. 71–75.

6. Санникова О. П. Адаптивность личности : монография / О. П. Санникова, О. В. Кузнецова. – Одесса: Издатель Н. П. Черкасов, 2009. – 258 с.

7. Социологический словарь / [ред. Г. В. Осипова, Л. Н. Москвичева, О. Е. Чернощек]. – М. : ИСПИ РАН, Норма, 2008. – 608 с.

8. Шмелёва Е. А. Развитие инновационного потенциала личности в научно-образовательной среде педагогического вуза: автореф. дис. на соиск. науч. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.07 – «Педагогическая психология» / Е. А. Шмелёва. – Н. Новгород, 2013. – 51 с.

REFERENCES

1. Vlasenko, Yu. A. (1998). *Psikhologicheskaiia fenomenologiia innovatsionnogo potentsiala lichnosti* [Psychological phenomenology of innovative potential of personality]. *Nauka i osvita – Science and education*, 4-5, 41-45 [in Russian].

2. Griazeva-Dobshinskaia, V. G. (2009). *Simvolicheskie mekhanizmy tolerantnosti – pozitsionirovaniia tvorcheskoi lichnosti i tekhnologiia vyivleniia kulturnogo kapitala innovatsii subektov ekonomiki* [Symbolic mechanisms of tolerance and positioning of creative personality and the technology of exposure of cultural capital of economics subjects innovations]. *Sotsialnaia psikhologiia tvorchestva i innovatsionnogo menedzhmenta : sb.nauch.trudov – Social psychology of creativity and innovative management* : book of scientific issues. (pp. 5–27). Cheliabinsk: Izd-vo YuUrGU [in Russian].

3. Klochko, V. E. & Krasnoriadtseva O. M. (2010). *Osobennosti operatsionalizatsii poniatiiia «innovatsionnyi potentsial lichnosti»* [Features of operationalization of the concept «Innovative potential of personality»]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of Tomsk State university*, 339, 151-154 [in Russian].

4. Lebedeva, A. N. & Tatarko A. N. (2009). *Metodika issledovaniia otnoheniia lichnosti k innovatsiiam* [Methodology of investigating the relation of personality to innovations]. Retrieved from http://scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2009_4-2_29.pdf [in Russian].

5. Mikhailova, O. B. (2010). *Metodologicheskie osnovy issledovaniia innovatsionnogo potentsiala lichnosti* [Methodological bases of investigating innovative potential of personality]. *Vestnik universiteta (Gos. un-t upravleniia) – University bulletin (State university of management)*, 21, 71–75 [in Russian].

6. Sannikova, O. P. & Kuznetsova, O. V. (2009). *Adaptivnost lichnosti* [Adaptivity of personality]. Odessa: Izdatel N. P. Cherkasov [in Ukrainian].

7. Osipova, G. V., Moskvicheva, L. N. & Chernoshchek, O. E. (2008). *Sotsiologicheskii slovar* [Sociological dictionary]. M.: ISPI RAN, Norma [in Russian].

8. Shmeliova, E. A. (2013). *Razvitie innovatsionnogo potentsiala lichnosti v nauchno-obrazovatelnoi srede pedagogicheskogo vuza* [Development of innovative potential of personality in the scientific and educational environment of pedagogical university]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. N. Novgorod [in Russian].

*Оксана Владимировна Кузнецова,
кандидат психологических наук, доцент кафедры общей и дифференциальной психологии,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина*

АДАПТИВНОСТЬ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛИЧНОСТИ

В статье рассматриваются результаты теоретико-эмпирического исследования влияния адаптивности на специфику проявления инновационного потенциала личности как совокупности индивидуально-психологических особенностей человека, являющихся основой способности успешно исполнять деятельность, направленную на разработку, внедрение и распространение новых идей, изделий, технологий. В качестве комплекса показателей инновационного потенциала изучались: инновационное мышление, креативность, готовность к изменениям, к оправданному риску, ориентация на будущее, на определенное качество жизни. Адаптивность в данном исследовании рассматривается как свойство личности, способность к преобразованиям, которые направлены на сохранение уравновешенных отношений личности с микро- и макросоциальной средой, как способность к воспроизводству этих отношений при колебании и изменении характеристик социальной среды. В результате эмпирического исследования установлено, что абсолютное большинство показателей таких свойств, как инновационное мышление, креативность, личностная готовность к изменениям и инновациям, доминирует в группе адаптивных лиц. Описаны психологические характеристики адаптивных и неадаптивных личностей в контексте свойств, составляющих инновационный потенциал. Установлено, что адаптивные личности отличаются развитым инновационным потенциалом, что проявляется в открытости к новым идеям и склонности разрушать стереотипы с целью создания новых, нетривиальных, неожиданных и необычных решений жизненных проблем; в способности идти на риск ради достижения цели, готовности к поиску новых впечатлений. Неадаптивные личности отличаются склонностью к традиционализму, что проявляется в восприятии новизны как угрозы, которое сопровождается переживанием беспокойства, тревоги в ситуации неопределенности, длительным ощущением дискомфорта при изменениях. Таким образом, доказана роль адаптивности как одного из важных факторов инновационного потенциала личности.

Ключевые слова: адаптивность, инновационный потенциал, инновационные качества, креативность, готовность к изменениям.

*Oksana Kuznietsova,
PhD (Candidate Degree in Psychology),
Associate Professor of General and Differential Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine*

ADAPTABILITY AS A FACTOR OF INNOVATIVE POTENTIAL OF PERSONALITY

The article presents the results of theoretical and empirical studies of the effect of adaptability on the specific manifestation of individual's innovative potential. The theoretical analysis of the problem of innovative potential has shown that this concept describes a set of individual and psychological features of the person, which are the basis of the ability to successfully carry out activities aimed at the development, implementation and spread of new ideas, products and technologies. As the complex of innovative potential indicators the following items were studied: innovative thinking, creativity, willingness to change, to the justified risk, orientation on future, on a certain quality of life. Adaptability in this study is considered as a property of the individual, the ability of the transformations, aimed at preserving the balanced individual's relationship with micro- and macro environment, as an ability to reproduce these relationships with social environment oscillating and changing characteristics. As a result of empirical studies was found that the vast majority of indicators of properties such as innovative thinking, creativity, personal commitment to change and innovation, dominates in the group of adaptive persons. It was found that adaptive personalities differ in developed innovative potential, which is manifested through openness to new ideas and a tendency to overcome the stereotypes in order to create new, non-trivial and unexpected and unusual solutions of the life problems; through the ability to take risks in order to achieve objectives, the willingness to search for new experiences.

Keywords: adaptability, innovative potential, innovative quality, creativity, willingness to change

Подано до редакції 10.08.2015